

УДК 339.54

НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Бережнюк І. Г.

Доктор економічних наук, доцент, директор Державного науково-дослідного інституту митної справи.

Несторишен І. В.

Кандидат економічних наук, доцент, завідувач відділу наукових досліджень з організаційних питань митної справи Державного науково-дослідного інституту митної справи.

Анотація. В статті проаналізовано сучасні підходи до нетарифного регулювання в країнах Європейського Союзу. Зазначено, що відповідно до нормативних документів існує поняття «технічні бар'єри в торгівлі», під якими розуміють обов'язкові технічні регламенти та добровільні стандарти, що визначають специфічні характеристики товарів: розмір, форму, дизайн, маркування упаковки, функціональність і продуктивність. Наголошено, що «принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією», має загальний характер і не описує міру відкритості та свободи конкуренції, що дає можливість досить гнучко використовувати певні протекціоністські заходи. Визначено, що нетарифне регулювання у рамках європейської промислової політики розподіляється на два рівні: перший рівень – перешкоди на рівні держав-членів, другий – бар'єри на рівні ЄС. Проаналізовано динаміку та особливості застосування країнами ЄС нетарифних заходів в розрізі країн. Крім того, авторами розглянуто практику країн ЄС щодо сприяння просуванню сільськогосподарської продукції та продовольства за межами ЄС.

Ключові слова: нетарифне регулювання, Європейський Союз, митна політика, квотування.

Постановка проблеми. Поетапне зниження рівня тарифного захисту країн в процесі реалізації своїх зобов'язань щодо приєднання до СОТ та інших міждержавних угод, посилення глобалізаційних процесів вивели на перший план нетарифні заходи регулювання, як найбільш ефективні засоби захисту ринку. Ця тенденція особливо чітко спостерігається в останні два десятиліття в силу недостатньої визначеності застосування і можливості багаторазового та тривалого використання нетарифних бар'єрів щодо одного і того ж товару. При цьому необхідно відзначити, що у світовій практиці відсутнє загальновиране визначення нетарифних бар'єрів, їх класифікація, єдина методологія кількісної оцінки наслідків їх застосування. Ці обставини лежать в основі проблем, з якими стикаються як державні органи влади, так і учасники ринку у врегулюванні спірних питань застосування нетарифних бар'єрів. Зазначимо, тарифні і нетарифні заходи регулювання вперше були узагальнені Секретаріатом Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) наприкінці 60-х років. Це ж Угода визначила нетарифне регулювання як «будь-які дії, крім тарифів, що перешкоджають вільному потоку міжнародної торгівлі» [1, с. 245].

Мета статті – проаналізувати сучасну політику нетарифного регулювання в ЄС, визначити її рівні та особливості реалізації в умовах зростання зовнішніх загроз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На думку європейських науковців, нетарифне регулювання – це перш за все встановлені державою заходи, що спрямовані на зміну еластичності попиту на імпорт та забезпечення ефективної конкурентної політики.

Методологію з класифікації та оцінки наслідків нетарифного регулювання обговорювали такі європейські науковці, як Дірдорф і Стерн, Робертс, Жослінг та Орден, Бора, Кувахара і Лерд, але ґрунтовно проблеми доступності даних і кількісної оцінки досліджували тільки Маскус, Вілсон і Оцуки. Болдуїн у своїй головній праці визначає «нетарифні викривлення, як будь-які заходи (державні або приватні), які виникають у міжнародній торгівлі товарами і послугами, або ресурсами, що виділяються на виробництво цих товарів і послуг, так, щоб зменшити потенційний реальний світовий дохід» [2, с. 54]. Дірдорф і Стерн використовують термін нетарифних бар'єрів, які мають такі характеристики: скорочення обсягу імпорту, зростання цін на імпорт, зміна еластичності попиту на імпорт, мінливості і невизначеності в їх здійсненні [3, с. 112]. Хоч аналіз досліджень авторів в основному теоретичний, вони пропонують систему класифікації, яка, по суті, включає ціну (за винятком тарифів) та кількісні заходи. П. Некра визначає нетарифні бар'єри торгівлі, як урядові закони, правила, стратегії чи норми, які або захищають вітчизняну промисловість і продукцію від іноземної конкуренції, або штучно стимулюють експорт конкретних вітчизняних товарів [4]. Прикладами таких бар'єрів є кількісні обмеження, тарифні квоти, добровільні обмеження експорту, упорядкований маркетинг, експортні субсидії, державні закупівлі, ліцензування імпорту, антидемпінгові/компенсаційні мита та технічні бар'єри в торгівлі.

Основні результати дослідження. Відповідно до статті 21 розділу V Договору про Європейський Союз, він «працює заради досягнення високого рівня співпраці в усіх сферах міжнародних відносин, з метою заохочення до інтеграції всіх країн у світову економіку, зокрема шляхом поступового скасування обмежень міжнародної торгівлі» [5]. Згідно зі ст. 34 та 35 цього Договору заборонено кількісні обмеження на імпорт, експорт та на всі заходи еквівалентної дії між державами-членами. Проте в ст. 36 дозволяються заборони чи обмеження для встановлення суспільного порядку чи суспільної безпеки, захисту здоров'я та життя людей, тварин чи рослин, захисту промислової та комерційної власності тощо. Як бачимо, мова не йде про застосування їх до третіх країн – не членів ЄС. Про це йдеться і у працях Л. Дюбуа, К. Блюмана, які стверджують, що вільний рух товарів базується переважно на внутрішніх нормах Співтовариства, а торговельна політика регулює відносини товарообігу з третіми країнами на договірній основі [6, с. 184]. Також державам-членам забороняється впровадження будь-яких нових заходів, що суперечать принципам ЄС чи які обмежують сферу застосування статей про заборону мит та кількісних обмежень між державами-членами.

Однак, за ст. 169, будь-якій державі-члену дозволяється «зберігати чи впроваджувати більш суворі захисні заходи» для захисту прав споживачів, але із погодженням з Договорами та сповіщенням Комісії. У ЄС у всіх секторах економіки існують технічні вимоги, які мають значний вплив на ввезення/вивезення більшості товарів. Термін «технічні бар'єри в торгівлі» відносять до обов'язкових технічних регламентів та добровільних стандартів, які визначають специфічні характеристики, які продукт повинен мати, наприклад: розмір, форму, дизайн, маркування упаковки, функціональність і продуктивність. Конкретні процедури, які використовуються для перевірки товарів відповідно до цих вимог, також підпадають під визначення «технічні бар'єри в торгівлі» [7]. Ці так звані «процедури оцінки відповідності» можуть включати, наприклад, тестування продукту, експертизу та сертифікацію тощо.

О. Шнирков виділяє два основних принципи, яких в цілому дотримуються країни-члени ЄС у сфері міжнародної торгівлі [8, с. 42]:

- лібералізація торгівлі в країнах ЄС між собою та іншими країнами, зняття бар'єрів та обмежень у світовій торгівлі, що сприяє ефективнішому розміщенню ресурсів тощо;

- захист певних сфер та галузей національних економік країн-членів від конкуренції з боку виробників третіх країн з метою поступової адаптації національних виробників протягом певного часу до глобальної конкуренції.

Також О. Шнирков зазначає, що «згодом саме торговельні угоди стали охоплювати не лише питання тарифів, а й інші питання торговельних заходів, а саме кількісні обмеження, технічні бар'єри, торговельні режими, торговельні аспекти інвестицій, послуг тощо». Можна погодитись з думкою автора, що ст. 4, п. 1 Римських угод, визнаючи основним принципом торговельної політики ЄС «принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією», має загальний характер і не описує міру відкритості та свободи конкуренції, що дає можливість досить гнучко використовувати певні протекціоністські заходи, а також з думкою, що «відсутність певного рівня конкурентоспроможності підприємств не має бути чинником використання захисних заходів торговельної політики: саме відкритість ринків повинна стимулювати конкурентоспроможність».

Відмітимо, набуття чинності Лісабонського договору у грудні 2009 р. призвело до значних змін у правовій та інституційній базі для ЄС у сферах торгівлі та інвестиційної політики. Серед конкретних пропозицій договору такі: поглибити торговельні відносини з «іншими стратегічними партнерами», у тому числі з Китаєм, Японією, Росією і Сполученими Штатами, зокрема шляхом усунення нетарифних бар'єрів; допомогти бізнесу ЄС на світових ринках шляхом створення механізму для відновлення балансу між відкритими ринками в ЄС, наприклад у сфері державних закупівель, а також створити нову систему правил торгових преференцій для країн, що розвиваються.

Зазначимо, нетарифне регулювання у рамках європейської промислової політики розподіляється на два рівні. Перший рівень – перешкоди на рівні держав-членів, другий – бар'єри на рівні ЄС [9]. Зазначимо, протягом 2010 р. в ЄС вжито 125 антидемпінгових заходів. Було заборонено імпорт з 27 країн чи територій. На частку Китаю припадало 44% від загальної кількості заходів, порівняно з 38% у 2008 р., а на Індію, Росію і Таїланд – кожному близько 6%. За даними комісії, середня тривалість антидемпінгових заходів у країнах ЄС становить 6-7 років, близько 12% антидемпінгових заходів залишаються чинними протягом більше десяти років. Близько третини товарів, що підпадають під антидемпінгові заходи в ЄС, – це хімічні речовини, 23% – кольорові метали, включаючи залізо і сталь, 7% – мінеральні продукти, 6% – текстильні вироби, одяг і взуття. ЄС не підтримує кількісних обмежень на імпорт з членів СОТ задля захисту вітчизняних виробників. Однак деякі продукти зі сталі з Росії та Казахстану, а також певні види текстилю з Білорусі і Корейської Народної Демократичної Республіки підлягають імпортному квотам.

Відповідно до статті 130 (1) Правил № 1234/2007, Комісія може накласти ліцензійні вимоги на імпорт деяких видів сільськогосподарської продукції. Зокрема, продукти, які вимагають ліцензії на імпорт, перераховані в дод. II, ч. I Правил № 376/2008 включають злаки, рис, цукор, оливкову олію та столові оливки, льон і коноплю, молоко і молочні продукти, яловичину і телятину, фрукти та овочі. Крім того, імпорт сільськогосподарської продукції, що підлягає тарифним квотам, підлягають ліцензуванню. Ліцензійні вимоги викладені в Положенні 1301/2006 та індивідуальних нормативних актах, що встановлюють умови квот. Загалом, імпортери повинні внести заставу, щоб подати заявку на імпортну ліцензію. Розмір застави залежить від виду продукції та анулюється у випадку, якщо продукт не імпортується протягом терміну дії ліцензії. Процедури контролю на імпорт тварин і продукції тваринного походження загалом узгоджені по всьому ЄС. Імпорт цієї продукції повинен супроводжуватися санітарним сертифікатом, що підтверджує виконання умов ЄС щодо імпорту.

На відміну від тварин і продуктів тваринного походження, вперше імпортуючи рослини і їх продукти, потрібно мати попереднє схвалення. Такий самий принцип діє і на продукти харчування нетваринного походження, що включають в себе фрукти, овочі, крупи, напої, спеції, приправи та продукти мінерального походження. Всі продукти харчування повинні відповідати загальним вимогам з гігієни харчових продуктів відповідно до Правил № 852/2004, і, залежно від продукту, від забруднюючих речовин, рівня залишкових кількостей пестицидів, харчових добавок, опромінення харчових продуктів і радіоактивності. Крім того, відповідно до затверджених у липні 2010 р. поправок до Директиви 2001/18/ЄС, державам-членам дозволено регулювати обмеження або заборони з вирощування ГМО-продуктів на всіх або на частині територій, що їм належать, але це не стосується імпорту до ЄС генетично-модифікованого насіння і рослин, посадкового матеріалу, а також вирощеного врожаю.

Варто зазначити, що існують національні загальні, глобальні або окремі дозволи, які дійсні на всій території ЄС. Франція, Німеччина, Греція, Італія, Нідерланди, Швеція та Великобританія мають національні загальні дозволи, які видаються відповідно до умов, викладених у статті 9 (4) Регламенту № 428/2009. Індивідуальні та глобальні дозволи видаються одному експортеру і охоплюють одного кінцевого користувача (індивідуальні) або декілька країн і кінцевих користувачів (глобальні).

У ЄС існують ринкові заходи підтримки цін, які призначені для підвищення внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію та включають: допомогу приватному сектору, виробничі квоти, експортні субсидії та інші програми, які обмежують поставки, а також споживчі субсидії, які заохочують споживання (наприклад, програма надання безкоштовного молока у школі). Використання внутрішніх програм підтримки ринку значно зменшилося за останні 20 років.

Протягом останніх кількох років у країнах ЄС істотно не змінився режим експортних субсидій. У рамках СОТ ЄС може використовувати експортні субсидії для 20 різних товарних груп.

ЄС надає експортні субсидії експортерам деяких видів сільськогосподарської продукції. Відомі також деякі випадки фінансування з боку Німеччини, Іспанії та Великої Британії для проектування та розробки літаків А 380, що включає в себе заборонені експортні субсидії. Зокрема, станом на лютий 2011 р. експортні субсидії, як і раніше, доступні для круп, яловичини і телятини, м'яса птиці, свинини, яєць, цукру і деяких оброблених товарів.

В той же час, ЄС надає допомогу для просування своєї сільськогосподарської продукції та продовольства за межами ЄС. Такі заходи часто приховані та порушують умови спрощення торговельних процедур у світі. За оцінками експертів, ЄС щороку втрачає замовлення на суму 20 мільярдів євро тільки в Китаї через такі нетарифні бар'єри, як технічні стандарти і правила, ліцензування обмеження або субсидії для внутрішніх виробників, які так важко виявити і ще важче вирішувати [10]. Так, європейські експортери та інвестори стикаються зі збільшенням числа невиправданих нетарифних бар'єрів у формі сертифікації продукції, маркування, вимог імпорту та затримки митного оформлення, застосування законів, часто неоднорідних, із негативним впливом на торгівлю [11]. Необґрунтованими є і санітарно-гігієнічні вимоги, що також можуть створювати перешкоди, які ускладнюють експорт до Китаю, оскільки китайські національні стандарти часто значно відрізняються від міжнародних стандартів.

Європа використовує промислові стандарти для полегшення торгівлі, щоб не створювати перешкод, а от китайські стандарти, такі як ССС-стандарти, вимагають сертифі-

кації з боку китайської влади, перш ніж продукт може бути поставлений на китайський ринок. Зазначимо, у секторі обробної промисловості Китай продовжує підтримувати інвестиційні обмеження за деякими ключовими напрямками для Європи, такими як автомобілі, нафтохімічна галузь або сталь. Так, не дивлячись на те, що європейські виробники автомобілів присутні в Китаї, вони змушені працювати в формі спільних підприємств з 50% капіталу стосовно своїх китайських партнерів. Кількість спільних підприємств також обмежена (2 для легкових автомобілі плюс 2 для вантажних автомобілі). Китайські партнери європейського виробника автомобіля мають вигоду від прибутку і технології європейських компаній, стаючи глобальними конкурентами. У той же час китайські оператори можуть також вільно купувати відомі європейські бренди. Важливим торговим бар'єром для ЄС є недостатній захист прав інтелектуальної власності, зокрема досліджень і розробок у сфері європейської фармацевтичної промисловості. Проте боротьба проти протекціонізму для цього стратегічного сектору в країнах, що розвиваються, стосується не тільки питання доступу на ринок, а й питання доступу до ліків за доступними цінами.

Висновки. Таким чином, незважаючи на зобов'язання, прийняті в рамках СОТ, ЄС продовжує активно використовувати нетарифні обмеження для протекціонізму стратегічно важливих галузей своєї економіки. Найчастіше використання нетарифного регулювання йде в розріз з нормами СОТ, при цьому інтереси компаній і країн ЄС є пріоритетними при прийнятті рішень щодо введення даних заходів. Зокрема, в країнах ЄС набули широкого використання технічні бар'єри, які довели свою ефективність у зовнішньоекономічному регулюванні. Активне використання цілого комплексу нетарифних заходів дозволяє ЄС здійснювати ефективний захист цих галузей, незважаючи на практично повне усунення тарифних бар'єрів у цих галузях відповідно до взятих ЄС зобов'язаннями за Угодами Уругвайського раунду СОТ.

Список використаної літератури

1. Кулешов А. В. Торговые ограничения и запреты: [учебное пособие] / А. В. Кулешов, В. А. Гайфутдинов, О. В. Шишкина // СПб : РИО СПб филиала РТА, 2011. – 456 с.
2. Baldwin R. Non-Tariff Distortions in International Trade / R. Baldwin // Brookings Institutions. – Washington, D.C., 1970.
3. Deardorf A. «Measurement of Non-Tariff Barriers» / A. Deardorf, R. Stern // OECD Economics Department Working Paper. – 1997. – No. 179. – Paris, OECD.
4. Prema Nakra. Beware of Non-Tariff Barriers in Global Markets [El. resource]. — URL: http://www.ibt-articles.com/ab-snet/templates/trade_article.aspx?articleid=70&zoneid=2.
5. Конституційні акти Європейського Союзу (в ред. Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко; за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С», 2010. – 536 с.
6. Дюбуа Л. Матеріальне право Європейського Союзу / Л. Дюбуа, К. Блюман. – К., 2002. – 264 с.
7. Non-tariff barriers / European Commission Trade [El. resource]. – URL: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/european-competitiveness/non-tariff-barriers>.
8. Шнирков О. І. Торговельна політика Європейського Союзу : монографія / О. І. Шнирков. — К. : Вид.-поліграф. центр Київ. ун-ту, 2005. – 152 с.
9. Crane K. The Revolution in Trade Between Central and Eastern Europe and Russia: Occasional Paper Series / K. Crane, M.J. Sagers. – Washington, D.C. : Atlantic Council of the United States, November 1995.

10. Koch M. «Spürtrupps nach China», Süddeutsche Zeitung, 18 April 2007, retrieved 17 March 2009 [El. resource]. – URL: <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/796/349631/text>.
11. What are the main problems facing EU exporters to China in the area of nontariff barriers? [El. resource]. – URL: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130827.pdf.

NON-TARIFF REGULATION AS A BASIC ELEMENT OF THE FOREIGN ECONOMIC POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Berezhnyuk I. V.

Doctor of Economics, director of the State research institute of customs.

Nestoryshen I. V.

Ph.D. in Economics, head of the department of research on organizational customs matters of the State research institute of customs.

Abstract. *Modern approaches to the non-tariff regulation in countries of the European Union are analyzed in the article. In accordance with normative documents the concept «technical barriers in trade» is defined as required technical regulations and voluntary standards, which define specific characteristics of goods: size, form, design, marking of packaging, functionality and productivity. There is emphasized, that the «principle of the opened free competition economy» has general character and doesn't describe a degree of economy's openness and freedom of competitions. All these give possibilities to use flexibly certain protectionist measures. Also is defined, that the non-tariff regulation in frames of the European industrial policy is divided into two levels: the first – barriers on the level of states-members, and the second – barriers on the EU level. Dynamics and specificity of using of non-tariff measures in different countries by EU-members is analyzed. Besides, the practice of the EU-members as for assistance of promotion of agriculture goods and foods outside of the EU borders is considered by authors.*

Key words: *non-tariff regulation, the European Union, customs policy, quotas.*

Referances

1. Kuleshov A.V. *torgovye ogranicheniya i zaprety: uchebnoe posobie* / A. V. Kuleshov, V. A. Gajfutdinov, O.V.Shishkina // Spb: Rio Spb Filiala Rta, 2011. – 456 s.
2. Baldwin R. *Non-Tariff Distortions in International Trade* / R. Baldwin // Brookings Institutions. – Washington, D.C., 1970.
3. Deardorf A. «Measurement of Non-Tariff Barriers» / A. Deardorf, R. Stern // OECD Economics Department Working Paper. – 1997. – No. 179. – Paris, OECD.
4. Prema Nakra. *Beware of Non-Tariff Barriers in Global Markets* [El. resource]. — URL: http://www.ibt-articles.com/ab-snet/templates/trade_article.aspx?articleid=70&zoneid=2.
5. *Knstytucijni akti evropejskogo soyuzu (v red. Lisabonskogo dogovoru)* / per. Gennadiya Druzenka ta Svitlani Druzenko; za zag. red. Gennadiya Druzenka. – K. : «K.i.s», 2010. — 536 s.
6. Dyubua I. *Materialne pravo evropejskogo soyuzu* / L. Dyubua, K. Blyuman. — K., 2002. – 264 s.
7. *Non-tariff barriers* / European Commission Trade [El. resource]. – URL: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/european-competitiveness/non-tariff-barriers>.
8. Shnirkov O. I. *Torgovelná politika evropejskogo soyuzu : monografiya* / O. I. Shnirkov. – K. : Vid.-poligraf. centr Kyiv. un-tu, 2005. – 152 s.
9. Crane K. *The Revolution in Trade Between Central and Eastern Europe and Russia: Occasional Paper Series* / K. Crane, M.J. Sagers. – Washington, D.C. : Atlantic Council of the United States, November 1995.
10. Koch M. «Spürtrupps nach China», Süddeutsche Zeitung, 18 April 2007, retrieved 17 March 2009 [El. resource]. – URL: <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/796/349631/text>.
11. What are the main problems facing EU exporters to China in the area of nontariff barriers? [El. resource]. – URL: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130827.pdf.

НЕТАРИФНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАК ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Бережнюк И. Г.

Доктор экономических наук, доцент, директор Государственного научно-исследовательского института таможенного дела.

Несторишен И. В.

Кандидат экономических наук, доцент, заведующий отделом научных исследований по организационным вопросам таможенного дела Государственного научно-исследовательского института таможенного дела.

Аннотация. *В статье проанализированы современные подходы к нетарифному регулированию в странах Европейского Союза. Отмечено, что в соответствии с нормативными документами существует понятие «технические барьеры в торговле», под которыми понимают обязательные технические регламенты и добровольные стандарты, определяющие специфические характеристики товаров: размер, форму, дизайн, маркировка упаковки, функциональность и производительности. Отмечено, что «принцип открытой рыночной экономики со свободной конкуренцией» имеет общий характер и не описывает меры открытости и свободы конкуренции, что дает возможность достаточно гибко использовать определенные протекционистские меры. Определено, что нетарифное регулирование в рамках европейской промышленной политики включает два уровня: первый уровень – препятствия на уровне государств-членов, второй – барьеры на уровне ЕС. Проанализирована динамика и особенности применения странами ЕС нетарифных мер в разрезе стран. Кроме того, авторами рассмотрена практика стран ЕС по содействию продвижения сельскохозяйственной продукции и продовольствия за пределами ЕС.*

Ключевые слова: *нетарифное регулирование, Европейский Союз, таможенная политика, квотирование.*